בצר ליה שיעורא. אבל בברכה שלפניו אפילו פחות מכשיעור לאסור ליהנות בעולם הזה בלא ברכה אין לענין אכילה אין לענין שתיה אבל בברכה שלאחריו בעינן שיעור מלא לוגמיו על כן יש ליזהר לשתות מכוס של ברכה [פ] מלא לוגמיו בדא קמא כדי שיברך לאחריו מעין ג' ברכות [פ] והכי"ל היה אומר בבורא נפשות כיון דלאו ברכה חשובה היא אפי' בבליר משיעורא מברכינן בורא נפשות רבות ולא גרעה דכיון דבורא נפשות תקנוה כנגד על הגפן כי היכי דעל הגפן בעי שיעורא בבורא נפשות רבות נמי בעי שיעורא ובירושלמי ר' יוחנן היכי בריך אזית הא לא הוי שיעורא ואקאמר משום בריה דאפילו לא אכל אלא פרידה אחת של ענב או פרידה אחת של רמון בעי ברוכי משום דבריה מברכין אפילו פחות מכזית ומולק על גמרא דידן כדמשמע הכא א"כ אין הלכה כמותו של ירושלמי (א) וה"ר יוסי היה מפרש שהירושלמי אינו מולק על הגמרא שלנו דהכא מיירי שהוסרו הגרעינים וגמלא אם כן לא היה בבריאתו אבל אם אכלו אלא אפי' אם היה פרידה אחת של רמון מברך עליו תחלה וסוף וגמרא ירושל' היה סבור שהזית היה שלם ולכך הוצרך לתרץ באותו ענין דאכל פרידה (ב) דבריה ואינן מולקים יחד ועוד יש בירושלמי היכא דבריך אתורמוסא למיכליה ונפל מידיה ושקל אחרינא בעי ברוכי זמנא אחריתי ופריך מאי שנא מאתמת המיס פירוש דמברך לשתות והני אזלי והני אחריני גינהו וא"ל לברך פעם אחרת ומשני הכא הוה דעתו מתחלה לזה שהיה יודע שילכו להן אבל בתורמוסא לא ידע שיפלו מידו ויאמר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד משום דהוה ברכה לבטלה וכן נכון לומר על כל ברכה לבטלה בשכמל"ו: **דורמסקין.** פירש"י פרוש"ש. ולא נראה דבסמוך משמע דמברכין עליהן בורא פרי האדמה וא"כ בורא ומיני מזונות והדר אמר ראידי ואידי בורא פרי האדמה דלפתא דמפשו בה קמחא בורא פרי האדמה דלפתא דמפשו בה קמחא טפי בורא מיני מזונות והדר אמר ראידי ואידי בורא פרי האדמה והאי דשדי בה קמחא טפי לדבוקי בעלמא עבדי לה אמר רב חסדא (ג) תבשיל של תרדין יפה ללב וטוב לעינים וכ"ש לבני מעים אמר אביי והוא דיתיב אבי תפי ועביד (ג) תוך תוך אמר רב פפא פשיטא לי (ה) מיא דסלקא כסלקא ומיא דלפתא כלפתא ומיא דכולהו שלקי בכולהו שלקי בעי רב פפא מיא דשיבתא מאי למתוקי טעמא עבדי או לעבורי זוהמא עבדי לה ת"ש (ד) השבת משנתנה טעם בקדירה אין בה משום תרומה ואינה מטמאה טומאת אוכלים שמע מינה (ו) למתוקי טעמא עבדי לה שמע מינה אמר רב חייא בר אשי פת צנומה בקערה מברכין עליה המוציא ופליגא דר' חייא דאמר ר' חייא צריך שתכלה ברכה עם הפת מתקיף לה רבא מאי שנא צנומה דלא משום דכי כליא ברכה אפרוסה קא כליא על הפת נמי כי קא גמרה אפרוסה גמרה אלא

בצר ליה שיעורא אמר ליה מי סברת כזית גדול בעינן כזית בינוני בעינן (והא איכא) וההוא דאייתו לקמיה דרבי יוחנן זית גדול הוה דאע"ג דשקלוה לגרעינותיה פש ליה שיעורא (ז) **דתנן** (א) **זית שאמרו לא קטן ולא גדול אלא בינוני וזהו אגורי ואמר רבי אבהו לא אגורי שמו אלא אברוטי שמו ואמרי לה סמרוסי שמו ולמה נקרא שמו אגורי ששמנו אגור בתוכו נימא כתנאי** דהנהו תרי תלמידי דהוו יתבי קמיה דבר קפרא הביאו לפניו כרוב ודורמסקין ופרגיות נתן בר קפרא רשות לאחד מהן לברך קפץ וברך על הפרגיות לגלג עליו חבירו כעם בר קפרא אמר לא על המברך אני כועס אלא על המלגלג אני כועס אם חבירך דומה כמי שלא טעם טעם בשר מעולם אתה על מה לגלגת עליו חזר ואמר לא על המלגלג אני כועס אלא על המברך אני כועס ואמר אם חכמה אין כאן זקנה אין כאן תנא ושניהם לא הוציאו שנתן מאי לאו בהא קא מיפלגי דמברך סבר שלקות ופרגיות שהכל נהיה בדברו הלכך חביב עדיף ומלגלג סבר שלקות ב"פ האדמה פרגיות שהכל נהיה בדברו (ב) הלכך פירא עדיף לא דכ"ע שלקות ופרגיות שהכל נהיה בדברו והכא בהאי סברא קא מיפלגי מר סבר חביב עדיף ומר סבר כרוב עדיף דזיין אמר ר' זירא כי הוינן בי רב הונא אמר לן הני גרגלידי דלפתא פרמינהו פרימא רבא בפה"א פרימא זוטא שהכל נהיה בדברו וכי אתאן לבי רב יהודה אמר לן (ג) אידי ואידי בפה"א והאי דפרמינהו טפי כי היכי דנמתיק טעמיה אמר רב אשי כי הוינן בי רב כהנא אמר לן תבשילא דסלקא דלא מפשו בה קמחא בורא פרי האדמה דלפתא דמפשו בה קמחא טפי בורא מיני מזונות והדר אמר (ד) אידי ואידי בורא פרי האדמה והאי דשדי בה קמחא טפי לדבוקי בעלמא עבדי לה אמר רב חסדא (ג) תבשיל של תרדין יפה ללב וטוב לעינים וכ"ש לבני מעים אמר אביי והוא דיתיב אבי תפי ועביד (ג) תוך תוך אמר רב פפא פשיטא לי (ה) מיא דסלקא כסלקא ומיא דלפתא כלפתא ומיא דכולהו שלקי בכולהו שלקי בעי רב פפא מיא דשיבתא מאי למתוקי טעמא עבדי או לעבורי זוהמא עבדי לה ת"ש (ד) השבת משנתנה טעם בקדירה אין בה משום תרומה ואינה מטמאה טומאת אוכלים שמע מינה (ו) למתוקי טעמא עבדי לה שמע מינה אמר רב חייא בר אשי פת צנומה בקערה מברכין עליה המוציא ופליגא דר' חייא דאמר ר' חייא צריך שתכלה ברכה עם הפת מתקיף לה רבא מאי שנא צנומה דלא משום דכי כליא ברכה אפרוסה קא כליא על הפת נמי כי קא גמרה אפרוסה גמרה אלא**

גלר ליה שיעורא. וגבי ברכת פירות האדמה אכילה כתיבא (ה) ואכילה בזית: **כזית שאמרו.** לענין שיעור כל אכילות: **אגור בתוכו.** מזומן לגאת ממנו שאינו נבלע בפרי כמשקה תפוחים ותותים אלא אגור כמשקה ענבים: **דורמסקין.** אף הן שלקות מעשב שקורין אקדלש"ט בלע"ז כך ראיתי בפירוש בבא קמא של רבינו יצחק ברבי יהודה. אבל כאן ובבבא קמא (פ"ו דף קטז:) פרוש"ש ואי אפשר להעמידה דא"כ (ב) הרי ברכתו ב"פ העץ והיאך קדש וברך על הפרגיות שברכתן שהכל ואינם כדבריה חשובים כדמפרש ואזיל: **אלא טעם טעם בשר.** ועשה הבשר חביב עליו: **פרגיות.** בשר עוף שקורין פרדרי"ש: **זקנה אין לאן.** הלא זקן אני והיה לו לשאלני על איזה מהן יברך לפטור את שאר המינין. ודבריה הללו אינן באין לגפת את הפת אלא שלא מחמת הסעודה הן באין ואמרינן לקמן (דף מא:) דטעונין ברכה לפניהם ואין הפת פוטרתן: **דמברך סבר שלקות.** דברוב ודורמסקין שהכל ברכתן כפרגיות דעל דבר שאין גדולו מן הארץ כגון בשר בילים ודגים תנא במתניתין (ו) שהכל וכיון דברכותיהם שוות חביב עדיף: **ומלגלג סבר שלקות בורא פרי האדמה.** שהיא ברכה חשובה לעצמה לדבריה חשובים והיה לו להקדימו: **ברוב עדיף דזיין.** דתניא לקמן (דף מד:) ברוב למזון ותרדין לרפואה: **גרגלידי דלפתא.** רא"ש לפתות: **פרמינהו.** מנוש"י"ר בלע"ז לשון קנינת ירק: **פרימא זוטא.** גריעותא היא ובשאלכלו מי קאי: **אי הפי.** על מקום שפיתת הקדירה: **ועכיד חוך חוך.** כלומר שלוק ומחה מאד וקול רתיחתו נשמעת (ז) בקול חוך חוך: **מיא דסלקא.** תבשיל של תרדין: **כסלקא.** לענין ברכה: **דשיבתא.** ירק שנותנין מעט בקדרה למתק בעלמא ולא לאכלו. אי"ט בלע"ז: **למתוקי טעמא עביד.** ומברכין על מימי תבשילו ב"פ האדמה: **השבת אין בה.** בגד שלה משנתנה בקדרה והוציאוה אין בה שום מעשה בקדירה ואינה מטמאה אוכלים: **פת צנומה.** יבשה שנתנה בקערה לשרות וכן צנומות דקות (ז): **צריך שתכלה.** ברכת המוציא עם פריסת הפרוסה מן הפת והאי פרוס ועומד הוא: **אפרוסה** (ח) **(כליא).** כיון דאמרת עם פריסת הפרוסה תכלה מאי חשיבותא ומאי אהניתא: אלא

ם א מיי' פי"ד מהלכות מאכלות אסורות הל' ג (טוש"ע או"ח סי' תפו):

סא ב טוש"ע או"ח סי' ריח סעיף ג:

סב ג טוש"ע או"ח סי' רה סעיף ד:

סג ד מיי' פ"ג מהל' ברכות הל' ו טוש"ע או"ח סי' רס סעיף ב:

סד ה מיי' פ"ח מהל' ברכות הלכה ד סמג עס טוש"ע או"ח סימן רה סעיף ב:

סה ו מיי' פט"ו מהל' תרומות הלכה י"ב וס"ג מהל' טומאת אוכלין הלכה ז:

ז [טוש"ע או"ח סי' רד סעיף ג וכנגד"ג]:

רבינו חננאל

הביאו לפניו כרוב ודורמסקין. פי' פרוגנא. ובלשון ישמעאל אגנקין עין בקר ומברכין עליו בורא פרי העץ. **ופרגיות.** צפרים קטנים. גירגלידי. דליפתא בין פירמי רברבי בין זוטרי בורא פרי האדמה. אפי' שדא ביה קימחא, דלמידבק בעלמא קא מיכוין ולא למזונא. **מיא** דסילקא כסילקא ומיא דליפתא כליפתא כך הלכה ומברך בורא פרי האדמה. **א"ר חייא בר אשי משמיה דרב פת צנומה בקערה מברכים עליה המוציא.** פיר' פירדה פתיתין בקערה ויצק עליה מרק מברכין עליה המוציא לחם [ומיירי בדאיכא עליה תוריתא דנהמא]. ופליגא דר' חייא דאמר צריך שתיכלה ברכת המוציא עם בציעת החתיכה מן הככר שבוצע ממנו, דהא זה הפת כולה כבר היא צנומה בקערה. ומתקיף רבא אהא דר' חייא מאי שנא צנומה דפליגא, דכי כליא ברכה אצנומא קכליא, אפי' הבוצע על הככר כיון דפרוס מזה הככר ובצע, כי כליא ברכה אפרוסה כליא. **אלא אמר רבא צריך שתכלה ברכה על הפת.** כלומר, אם היא פת שלמה מברך ואח"כ בוצע, אבל אם היא פתיתה או צנומה בקערה, אומר המוציא ופושט ידיו ונוטל. והלכתא כרבא.

גליון הש"ס

רש"י ד"ה דורמסקין כו' הרי ברכתו בפה"ע. ק"ל הא גם בפה"א עדיף מהסכל אלא דהמעבדן סבר דשלקות מבדך שהכל. וא"כ ג"כ בפה"ע אין ברכתו בפה"ע אלא שהכל כמבואר בסוגיא גבי זית אלא ע"ש: **רש"י** ד"ה ועביד תוך וכו' בקול תוך תוך. ע' פסחים עד ע"ב ברש"י ד"ה **בצר** ר' ישמעאל: **תוס'** ד"ה **בצר** וכו' **אלא** לוגמיו בדי שיברך. עי' לעיל ל"ז ע"א תוס' ד"ה נתן ר"ג: **בא"ד** והר"י היה אומר. עי' לקמן מ"ע ע"ב תוס' ד"ה ור"מ: **תוס'** ד"ה נתן וכו' ומיירי **בהסבו.** עי' חולין ק"ו ע"א תוס' ד"ה ס"מ:

מוסף תוספות

א. בתוס' רי"ש כתב, דבימיהם היו רגילים להסב ולקבוע לשתות ולאכול פירות ומיני מזונות אבל אנו אין רגילים בכך להסב ולכך כ"א מברך לעצמו.

לעזי רש"י

אקדלשי"ט [אדרילצי"ש]. מלוח (שיח בר). פרונ"ש [פרוני"ש]. שזיפים. פרדרי"א [פרידרי"ץ]. קורא (עוף). מינושיי"ר. לחתוך לחתיכות דקות. אני"ט [אניי"ד]. שֶׁבֶּת (צמח ריחני).

מוסף רש"י

פרמינהו. ממתכם הלק (שבת עד:) לשון פרומיס (שם קיט.). **ועביד תוך תוך.** שמבושל יפה ונצומק כולו עד שנימוח וכשהוא רותח דומה כמשמיע קול זה תוך תוך (ערובין כט.) כקול הסיל (פסחים עד.). **אין בה משום תרומה.** שאם חזר הקלח ונפל לתוך קדירה של חולין אינו מדמע (נדה נא:).

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה בגר וכו' וה"ר יוסף היה מפרש:

והלכתא כרבא דמברך ואח"כ בוצע. פי' שלא יפרים הפרוסה מן הפת עד אחר הברכה ויש שנוהגין לברך ברכת המוציא קודם שיתחוך כדי שתהא הפת שלמה בשעת ברכה ואין המנהג נכון[א] לעשות (ב) דהוי היסח הדעת בין הברכה לאכילה ומיהו בשבת נכון להתמיד ולברך קודם שיתחוך שלא תשמט ידו לבצוע קודם שתכלה הברכה שאז לא יהיה לו לחם משנה ובפרק שלשה שאכלו (לקמן מז.) מסקינן דבעינן עד שתכלה אמן מפי העונין שלא יבצע קודם ויש שמביאים ראיה שצריך לסיים הברכה קודם שיבצע מדתני רבי חייא בירושלמי אין מברכין על הפת אלא בשעה שהוא פורס והייגו משום שאם יפרוס קודם הברכה שמא תפול הפרוסה מידו ולא יוכל לאכול פרוסה אחרת שיבצע בלא ברכה אלא יצטרך לחזור (ג) ולברך ויש כאן ברכה לבטלה אבל אם ז) (לא) היה[ב] צריך לברך על כל הפת ולא יוכל לפרוס קודם הברכה אז אם תפול הפרוסה אינו מברך על פרוסה אחרת ויפטר בברכה ראשונ׳: **מברך** על הפתיתין ופוטר את השלמין. פירש"י אם הפתיתין והשלמין שוין יברך על איזה שירצה ואם הפתיתין גדולים צריך לברך על הפתיתין לפטור את השלמין ור' יוחנן אומר על השלמין מצוה מן המובחר אפי' אם הפתיתין גדולי' טפי ותימה א"כ סברא הפוכה הלרב הונא פתיתין שהם גדולים עדיפי ולר' יוחנן שלמין עדיפי ואין סברא לומר דפליגי בהפוך סברות ועוד תימה אמאי שינה בסמוך לשונו דנקט לשון פרוסה של חטין ע"כ פירש רבינו תם[ג] דמיירי בפתיתין גדולים ושלמים קטנים וה"פ אמר רב הונא מברך על הפתיתין כלומר אם ירצה והוא הדין על השלמין אם ירצה ורבי יוחנן אמר שלמין עיקר וכן הלכה כרבי יוחנן דהא רב ורבי יוחנן הלכה כר' יוחנן וכל שכן לגבי רב הונא שהיה תלמידו של רב דדוקא באמוראי בתראי אמרינן הלכה כבתראי: **אבל** פרוסה של חטין ושלמה מן השעורים ד"ה מברך על הפרוסה של חטין. דמיטי עדיפי משום דאקדמיה קרא אבל פתיתין ושלמין ממין אחד אפילו יהיו הפתיתין מפת נקיה והשלמין מפת קיבר מברך על השלמין כדאיתא בתוספתא (פרק ד) שלמין דגלוסקאות ושלמין דבעל הבית מברך על השלמין דגלוסקאות פרוסה דגלוסקאות ושלמין דבעל הבית מברך על השלמין דבעל הבית פת כסר ופת של נכרי מברך על הכסר (תחלה) וכן אמרינן בירושלמי פת טהור ופת טמא מברך על הטהור אבל אם פת של נכרי חביב ונקי ופת של ישראל אינו חביב מברך לאיזה שירצה כדאיתא בירושלמי פת נקי טמא ופת קיבר טהור מברך לאיזה שירצה אבל רבינו שמשון זוה לסלק הפת נגד של נכרי מעל השלחן עד לאחר ברכת המוציא. שני שלמין ממין אחד אם אחד יותר נקי מברך על הנקי דחביב ליה טפי: **כתנאי** בו'. פירש רש"י חלי בצל גדול קרי חשוב לפי שיש בו יותר מבצל קטן שלם ולא גרלה דהא לכאורה משמע דלהכי נקט חלי בצל גדול (ד) משום דיש בחלי בצל גדול כמו בקטן שלם ולא יותר ועוד דאם כן לא הוי דומיא דחשוב דגבי פרוסה של חטין דקאי עלה דהתם שוין ויש לפרש דכהדדי שוין הם אבל דגדול טוב יותר לאכילה מן הקטן ועוד פירש רש"י דמייתי תנאי אסיפא דמברך על הפרוסה של חטין ופוטר את השלמה של שעורים ומר סבר חטין דמקדמי בקרא עדיפי אבל א"א לפרש דחטין עדיפי משום שפת של חטין חשוב מפת של שעורים דהא פי' דבמין אחד פת נקיה ופת קיבר השלש עדיף: **ומר סבר שלם עדיף.** וא"ת מנא ליה הא (ה) אימא דחטין חשיבי טפי משום דאקדמיה קרא ויש לומר דהכי מדמה דהתם אע"ג דמסברא חשוב לכהן עדיף דכתיב (במדבר יח) בהרימכם את חלבו ממנו ואפי' הכי קאמר דשלש עדיף ה"נ נימא שלש עדיף מפתיתין של חטין אע"ג דאקדמיה קרא והדין עם רש"י שלא רצה לפרש כתנאי אפלוגתייהו דרבי יוחנן ורב הונא שהרי למאי דמפרש (ו) לרב הונא כשהן שוין מברך על איזו שירצה א"כ לא קפיד אחשיבות ולא אשלמות וא"כ מאי כתנאי איכא ולפר"ת נמי דפי' דמברך על הפתיתין גדולים אם ירצה ואי בעי בריך על השלמים קטנים אלמא לא חשיב ליה עדיף אלא כי הדדי ניהו לרב הונא וא"כ לא מצי קאי כתנאי אפלוגתא דפתיתין: **כל היכא דאיכא בהן כ"ע לא פליגי דחשיב עדיף.** ונהי דלעיל קאמר פתיתין גדולים ושלמים קטנים דמברך על השלמים היינו דוקא לברכה דלא איכפת ליה שיברך בגדול דלמה יברך בגדול הואיל ואינו נקי מזה אבל גבי נתינה לכהן איכא נפקותא דיתן לו הגדול החשוב טפי דניחא ליה: **מניח** פרוסה בתוך השלמה ובוצע. פירש רש"י ובוצע לשתיהן או בוצע לשלמה בלבד והיינו ע"י שניהן דכיון שהניח הפרוסה תחת השלמה נראה כמו שבוצע נמי אפרוסה ודוקא בוצע לשלמה אבל לא רצה לפרש ובוצע לאיזה מהן שירצה או לפרוסה או לשלמה דמדקאמר לתוך השלמה משמע דהשלמה עיקר ולפי' רש"י ה"פ ירא שמים יוצא ידי שניהם כדרב הונא וכדר' יוחנן בפתיתין ושלמה ולפי' ר"ת לא מצינו לפרש הכי דקאי אפתיתין שהרי אינו צריך לעשות כן אלא יברך על השלמה ודי בכך לכ"ע דאפילו רב הונא לא קאמר אלא על הפרוסה אם ירצה אבל פשיטא אם בירך על השלמה יצא ונראה ח) לפירוש ר"ת שנהם קאי אשני לחמים אפרוסה של חטים ושלמה של שעורים: **הכל** מודים בפסח שמניח הפרוסה בתוך השלמה ובוצע מאי טעמא לחם עוני כתיב. משום דכתיב לחם עוני מניח הפרוסה תחת השלמה ונראה כבוצע על הפרוסה ומ"מ אין לבצוע בי אם על השלמה ועל הפרוסה יברך על אכילת מצה וכורכים ואוכלים משתיהן יחד כדי שיהא נראה כבוצע על הפרוסה וכן המנהג אבל אין לעשות המוציא וגם על אכילת מצה מן הפרוסה דהוי כעושה מצות חבילות חבילות ונראה לי דהא הוי ברכה של נהנין ואינם נקראים חבילות חבילות דהא אקידוש מברכים קידוש וברכת היין ורבינו מנחס[ד] מוויי"א היה רגיל לעשות הכל על הפרוסה ואין השלמה באה כי אם בשביל לחם משנה והר"י היה רגיל לברך תחלה ברכת המוציא על שתיהן קודם שיבצע ואחר כך מברך על אכילת מצה ובוצע משתיהן אחר כך ואין זה חבילות מאחר שהיה עושה על שתיהן ופעמים מפיק הר"י נפשיה מפלוגתא ולא היה רוצה לשנות המנהג והיה מברך על השלמה תחלה המוציא והיה בוצע קצת ולא היה מפרידה עד שיברך על הפרוסה על אכילת מצה ובוצע משתיהן יחד:

הגא

אלא אמר רבא מברך ואח"כ בוצע נהרדעי עבדי כר' חייא ורבנן עבדי כרבא אמר רבינא אמרה לי אם אבוך עביד כר' חייא דאמר ר' חייא צריך שתכלה ברכה עם הפת ורבנן עבדי כרבא והלכתא [א]כרבא דאמר מברך ואח"כ בוצע: איתמר הביאו לפניהם פתיתין ושלמין אמר רב הונא מברך על הפתיתין ופוטר את השלמין ור' יוחנן אמר [ב]שלמה מצוה מן המובחר אבל פרוסה של חטין ושלמה מן השעורין דברי הכל מברך על הפרוסה של חטין ופוטר את השלמה של שעורין א"ר ירמיה בר אבא כתנאי [ג]תורמין בצל קטן שלם אבל לא חצי בצל גדול ר' יהודה אומר לא כי אלא חצי בצל גדול מאי לאו בהא קמיפלגי דמר סבר חשוב עדיף ומר סבר שלם עדיף היכא דאיכא כהן כולי עלמא לא פליגי דחשוב עדיף כי פליגי דליכא כהן [ד]דתנן כל מקום שיש כהן תורם מן היפה וכל מקום שאין כהן תורם מן המתקיים ר' יהודה אומר אין תורם אלא מן היפה אמר רב נחמן בר יצחק [ה]וירא שמים יוצא ידי שניהן ומנו מר בריה דרבינא דמר בריה דרבינא [ה]מניח פרוסה בתוך השלמה ובוצע תני תנא קמיה דרב נחמן בר יצחק מניח הפרוסה בתוך השלמה ובוצע ומברך אמר ליה מה שמך א"ל [ו]שלמן א"ל שלום אתה ושלמה משנתך ששמת שלום בין התלמידים אמר רב פפא הכל מודים [ז]בפסח שמניח פרוסה בתוך שלמה ובוצע מאי טעמא [1]לחם עוני כתיב א"ר [ח]אבא [ט]ובשבת חייב אדם לבצוע על שתי ככרות מ"ט [2]לחם משנה כתיב א"ר אשי חזינא ליה לרב כהנא [י]דנקיט תרתי ובצע חדא ר' זירא [יא]הוה בצע אכולא שירותא א"ל רבינא לרב אשי [יב]והא קא מתחזי כרעבתנותא אמר [ליה] כיון דכל יומא לא קעביד הכי והאידנא קא עביד לא מתחזי כרעבתנותא [יג]רב אמי ורב אסי [יד]כי הוה מתרמי להו ריפתא דערובא מברכין עליה המוציא לחם מן הארץ אמרי הואיל ואתעביד ביה מצוה חדא נעביד ביה מצוה אחריתי אמר

אלא אמר רבא מברך ואח"כ בוצע. (א) וגומר כל הברכה ואח"כ מפריש הפרוסה דכליא ברכה אפת שלם: **פתיתין ושלמין אמר רב הונא.** אם רצה מברך על הפתיתין ואם הפתיתין גדולים מן השלמין צריך לברך עליהן: **דנקיט.** הא דאמרת פרוסה של חטין ושלמה של שעורין כו' תנאי היא: **אכל לא חלי בצל גדול.** ואע"פ שיש בו יותר מקטן שלם: **במקום שיש להן.** ונותנו לו מיד: **במקום שאין להן.** צריך לישראל שיגיענו עד שימצא כהן ליתנו לו וחלי בצל אין מתקיים: **יולא ידי שניהן.** ידי מחלוקת של רב הונא ורבי יוחנן: **מניח פרוסה תחת השלמה.** ומצאו שתיהן בידו ובוצע או משתיהן או מן השלמה: **לחם עוני כתיב.** ודרכו של עני בפרוסה לפיכך צריך שיראה כבוצע מן הפרוסה: **אכולה שירותא.** פרוסה גדולה שהיה די לו לכל הסעודה בשבת: **ריפתא דערובא.** שערבו בו אתמול ערובי חצירות: טול

אלא אמר רבא מברך ואח"כ בוצע. (ב) וגומר כל הברכה ואח"כ מפרים הפרוסה דכליא ברכה אפת שלם: **פתיתין ושלמין אמר רב הונא.** אם רצה מברך על הפתיתין ואם הפתיתין גדולים מן השלמין צריך לברך עליהן: **דנקיט.** הא דאמרת פרוסה של חטין ושלמה של שעורין כו' תנאי היא: **אכל לא חלי בצל גדול.** ואע"פ שיש בו יותר מקטן שלם: **במקום שיש להן.** ונותנו לו מיד: **במקום שאין להן.** צריך לישראל שיגיענו עד שימצא כהן ליתנו לו וחלי בצל אין מתקיים: **יולא ידי שניהן.** ידי מחלוקת של רב הונא ורבי יוחנן: **מניח פרוסה תחת השלמה.** ומצאו שתיהן בידו ובוצע או משתיהן או מן השלמה: **לחם עוני כתיב.** ודרכו של עני בפרוסה לפיכך צריך שיראה כבוצע מן הפרוסה: **אכולה שירותא.** פרוסה גדולה שהיה די לו לכל הסעודה בשבת: **ריפתא דערובא.** שערבו בו אתמול ערובי חצירות: טול

עין משפט נר מצוה

סו א מיי' פ"ז מהלכות ברכות הל' ג סמג עשין מז טוש"ע או"ח סי' קסז סעיף ח:

סז ב מיי' שם הל' ד סמג שם טוש"ע או"ח סי' קסח סעיף ח:

סח ג מיי' פ"ה מהל' תרומות הלכה ב:

סט ד מיי' שם הלכה ח:

ע ה מיי' פ"ז מהלכות ברכות הלכה ד סמג עשין כו טוש"ע שם:

עא ו מיי' פ"ח מהל' ממזרים והלכה ו טוש"ע או"ח סי' תעה סעיף ח [רב אלפס כאן וכפ' ע"פ דף קנט ע"ב]:

עב ז ח מיי' פ"ז מהל' ברכות הל' ד ופ"ל מהל' שבת הל' ט סמג עשין כט טוש"ע או"ח סי' רעד סעיף ח [רב אלפס כאן וכשבת פנ"ז דף מ"ז. וכע"פ דף קנט]:

עג ט מיי' פ"ז מהלכות ברכות הל' ג טוש"ע שם סעיף ג [וסי' קסז סעיף ח בהגה]:

י [שו"ע או"ח סי' שלד סעי' ב בהגה]:

רבינו חננאל

איתמר הביאו לפניו פתיתין ושלמין אמר רב הונא מברך על הפתיתין ופוטר את השלמין ורבי יוחנן אמר שלמין מצוה מן המובחר. והלכה כר' יוחנן. תני תנא קמיה דרב נחמן בר יצחק מניח פרוסה של חטין ושלימה של שעורים וכו'. אמר רב פפא הכל מודים בפסח שמניח פרוסה בתוך שלמה ובוצע מאי טעמא לחם עוני כתיב. הכל מודים בפסח שכתוב בו לחם עוני, שמניח פרוסה לתוך שלמה, ובוצע בפרוסה כמו העני שאין לו לחם שלם ובוצע בפרוסה. ודרשינן נמי לחם עוני, דלא ליבצע אחרתי כשאר ימים טובים, אלא ימעט מתרתין שלימין דצריך בשבת וימים טובים. דנקיט תרתי ובוצע חדא. ואי נקיט תרתי ובצע אחדא, או בצע אתרווייהו, או אפילו בצע כוליה שירותיה מנייהו, עבד שפיר.

מסורת הש"ס

ח) תרומות פ"ב מ"ה, ט) תרומות פ"ב מ"ד [מנחות נה.], ג) [שבת קפ.], ד) שבת קיח:, ה) כתובות לו:, ו) שבת סט, ז) ע' מהרש"א ומהרש"ל, ח) [וגרלה דגר' לר"ת שתיהן וקאי לגבי כל"ל],

תורה אור השלם

1. לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות לחם עני כי בחפזון יצאת מארץ מצרים למען תזכר את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך:

דברים טז ג

2. ויהי ביום הששי ולקטו לחם משנה שני העמר לאחד ויבאו כל נשיאי העדה ויגידו למשה:

שמות טז כב

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה אלא וכו' כולא גומר כל: (ב) תוס' ד"ה והלכתא וכו' לעשות כן דהוי היסח: (ג) **בא"ד** אלא יצטרך לחזור. נ"ב דתני בירושלמי היכא דבריך אתורמוסא למיליה ומכל מילייה וכו' ועי' בתוס' לעיל בדף זה בד"ה בגר ליה: (ד) ד"ה כתנאי וכו' נקט חלי בצל גדול. נ"ב פי' הרו"ל לומר אבל לא גדול שאינו שלם לאחו אורך נקט חלי: (ה) ד"ה ומר וכו' הא איכא למימר דמטין: (ו) **בא"ד** למאי דמפרש רש"י לרב הונא דבשהן כשאין:

גליון הש"ם

גמ' א"ל שלמן. מצינו שם זה בסוף מגילת רות ושם הוא מלא וי"ו:

מוסף תוספות

א. בתוס' רי"ש כתב, ולא ישר בעיני רבינו שחושבו יותר הפסקה שיאחר לחתוך הלחם וישהה בין ברכה לאכילה. ב. בתוס' רי"ש כתב, אבל למנהגינו לא היה צריך לחזור ולברך כיון שלא פירס קודם הברכה ואם תפול הפרוסה מידו ויפרוס פרוסה אחרת ג. בתוס' רי"ש כתב. ע"כ פי' ר' יעקב בתשובתו דגרס' בספרים שלנו הביאו לפניו פתיתים גדולים ושלמים קטנים. ד. בתוס' רי"ש כתב. וה"ר מנחם מוויי"א היה מברך ברכת המוציא ועל אכילת מצה על הפרוסה ובשלימה לא היה נוגע כלל דאינה אלא משום לחם משנה ואמרי' מה דרכו של עני בפרוסה.

מוסף רש"י

כל מקום שיש כהן תורם מן היפה. שמא כהן יאכלם מיד. תאנים יפין ואין מתקיימין, גרוגרות מתקיימין ואין יפין (מנחות נה.). **יוצא ידי שניהן.** עביד כתרוייהו (שבת טא.). **לבצוע.** ברכת המוציא (שם קיז:). **דנקיט תרתי.** לוחזן בידו (שם). **הוה בצע אכולא שירותא.** פרוסה גדולה, ודי לו בה לאותה סעודה ולכבוד שבת ונראה כמתבב סעודת שבת להתחזק ולאכול הרבה (שם). **כי הוה מתרמי להו ריפתא דערובא.** פעמים שהעירוב בביתם ופעמים בבית אחד משאר בני אדם (שם).

טול ברוך. הבולע קודם שטעם מן הפרוסה בלע ממנה והושיט למי שאכלו וא"ל טול מפרוסה הברכה אף על פי שסח בינתים אין צריך לחזור לברך. ואף על גב דשיחה הויא הפסקה כדאמרינן במנחות (פרק ג' דף לו.) סח בין תפילין לתפילין צריך לברך וכן בכסוי הדס כ) הך שיחה צורך ברכה ולא מפסקא:

הביאו מלח. נמי אין צריך לברך אאף זו צורך ברכה שהיא פרוסה של ברכה נאכלת בטעם: **גביל לתורי.** גביל את המורסן במים לצורך השורים: **ובלע לה להדיא.** כלומר מיד ולא המתין למלח ולפתן: **בשם.** עכוב כמו בושם רבבו (שופטים ה). כלומר פת נקיה היא זו ואין צריכה לפתן: **אין מי רגליס בליס.** מן הגוף אלא בישיבה לפי שבשהקלוח קרוב לפיסוק הוא דומג שלא יפלו נגלות על רגליו ומפסיק: **בעפר היחות.** ליבא נגלות: **אסלרה.** בו"ן מלגא"ט: **המקפה אכילתו במים.** שותה מים הרבה אחר אכילתו עד שאכילתו לפה במים. ויליף הבזאל מתרגמינן וקפא פרזלא (מלכים ב ו): **מונע אסלרה.** שהחולי בא מחמת עצור בני מעים והעדשים משלשלים: **קלח.** רבותינו מפרשים ניילא"ל בלע"ז. אבל אני שמעתי מין זרעים שזורעין אותו בארץ ישמעאל: **למזרח גורנו.** של קלח שרוח מערבית רוח לחה ומתוקתה היא ומכנסת הריח בתוך הגוף: **הא בריחו הא בטעמו.** הריח קשה והטעם טוב: **מדבקא ליה.** בריפתא עד שקלטו הטעם: **ומקלפא ליה.** בשביל הריח: **כל יום ויום.** בשבת מעין שבת ביום טוב מעין יו"ט: **כלי מלא.** אדם חכם: **אם שמוע.** פעם אחת סופך שתטה אזן פעם אחרת: **אם השמע בישן.** שבנית ושלשת מה ששמעת אשתקד: **דעיקר אילן ארעא היא.** דעיקר כל הפירות היא הארץ והכל גדל הימנה: **יבש המעין ונקלף האילן.** היה לו בית השלחין ובו מעין שהוא משקהו ממנו וקלר בכורים ממנו ואחר כך יבש המעין וכן שדה האילן ונקלף בכורים ממנו ואח"כ נקלף האילן: **מביא ואינו קורא.** שאינו יכול לומר מן האדמה אשר נתתה ליי) דכיון דיבש המעין ונקלף האילן ממנה בטלה לה ארעא: **מביא וקורא.** שהארץ היא עיקר: **שהוא הביא יבלה.** וזה הביא מיתה: **שאין הפיגוק יודע לקרות אבא ואמא.** וזה נקרא עץ הדעת: **גוזזא.** הענף של עץ: **מפיק.** פירי אחריני:

מוז

אמר רב [א]טול ברוך טול ברוך אינו צריך לברך הבא מלח הבא לפתן צריך לברך ור' יוחנן אמר אפי' הביאו מלח הביאו לפתן נמי א"צ לברך גביל לתורי גביל לתורי צריך לברך ורב ששת אמר [ב]אפילו גביל לתורי נמי אינו צריך לברך דאמר [ג]רב יהודה אמר [ד]רב [ג]אסור לאדם [ג]שיאכל קודם שיתן מאכל לבהמתו שנא' [1]ונתתי עשב בשדך לבהמתך והדר ואכלת ושבעת: אמר רבא בר שמואל משום רבי חייא [ד]אין הבוצע רשאי לבצוע עד שיביאו מלח או לפתן לפני כל אחד ואחד רבא בר שמואל אקלע לבי ריש גלותא אפיקו ליה ריפתא ובצע להדיא אמרו ליה הדר מר משמעתיה אמר להו [ה]לית דין צריך בשש: ואמר רבא בר שמואל משום רבי חייא [ו]אין מי רגלים כלים אלא בישיבה אמר רב כהנא ובעפר תיחוח אפילו בעמידה ואי ליכא עפר תיחוח יעמוד במקום גבוה וישתין למקום מדרון: ואמר רבא בר שמואל משמיה דר' חייא [ז]אחר כל אכילתך אכול מלח ואחר כל שתייתך שתה מים ואי אתה נזוק תניא נמי הכי אחר כל אכילתך אכול מלח ואחר כל שתייתך שתה מים ואי אתה נזוק תניא אידך [ח]אכל כל מאכל ולא אכל מלח שתה כל משקין ולא שתה מים ביום ידאג מן ריח הפה ובלילה ידאג מפני אסכרה: ת"ר המקפה אכילתו במים אינו בא לידי חולי מעים [ט]וכמה אמר רב חסדא קיתון לפת אמר רב מרי א"ר יוחנן הרגיל בעדשים אחת לשלשים יום מונע אסכרה מתוך ביתו [י]אבל כל יומא לא מ"ט משום דקשה לריח הפה ואמר רב מרי אמר רבי יוחנן הרגיל בחרדל אחת לשלשים יום מונע חלאים מתוך ביתו [כ]אבל כל יומא לא מ"ט משום דקשה לחולשא דלבא אמר רב חייא בר אשי אמר רב הרגיל בדגים קטנים אינו בא לידי חולי מעים ולא עוד [ל]אלא שדגים קטנים מפרין ומרבין ומברין כל גופו של [מ]הרגיל בקצח אינו בא לידי כאב לב מיתיבי רשב"ג אומר קצח אחד משששים סמני המות הוא והישן למזרח גרנו דמו בראשו לא קשיא הא בריחו הא בטעמו אימיה דרבי ירמיה אפיא ליה ריפתא ומדבקא ליה ומקלפא ליה: ר' יהודה אומר בורא מיני דשאים: א"ר זירא ואיתימא [נ]ר' חיננא בר פפא [ס]אין הלכה כרבי יהודה [ע]וא"ר זירא ואיתימא ר' חיננא בר פפא מ"ט דרבי יהודה אמר קרא [2]ברוך ה' יום יום וכי ביום מברכין אותו ובלילה אין מברכין אותו אלא לומר לך כל יום ויום תן לו מעין ברכותיו הכא נמי כל מין ומין תן לו מעין ברכותיו. [פ]וא"ר זירא ואיתימא ר' חיננא בר פפא בא וראה שלא כמדת הקב"ה מדת בשר ודם מדת בשר ודם כלי ריקן מחזיק מלא אינו מחזיק אבל הקב"ה אינו כן מלא מחזיק ריקן אינו מחזיק שנאמר [3]ויאמר אם שמוע תשמע אם שמוע תשמע ואם לאו לא תשמע ד"א אם שמוע בישן תשמע בחדש ואם יפנה לבבך שוב לא תשמע: **מתני'** [צ]בירך על פירות האילן בורא פרי האדמה יצא ועל פירות הארץ בורא פרי העץ לא יצא ועל כולם [ק]אם אמר שהכל נהיה בדברו יצא: **גמ'** מאן תנא דעיקר אילן ארעא היא אמר רב נחמן בר יצחק ר' יהודה היא דתנן [ר]יבש המעין ונקצץ האילן מביא ואינו קורא ר' יהודה אומר מביא וקורא: על פירות הארץ וכו': פשיטא א"ר נחמן בר יצחק לא נצרכה אלא לר' יהודה דאמר חטה מין אילן היא דתניא [ש]אילן שאכל ממנו אדם הראשון רבי מאיר אומר גפן היה שאין לך דבר שמביא יללה על האדם אלא יין שנאמר [4]וישת מן היין וישכר רבי נחמיה אומר תאנה היתה שבדבר [ת]שנתקלקלו בו נתקנו שנאמר [5]ויתפרו עלה תאנה ר"י אומר חטה היתה שאין התינוק יודע לקרות אבא ואמא עד שיטעום טעם דגן [א"]ס"ד אמינא הואיל ואמר רבי יהודה חטה מין אילן היא ליברך עליה בורא פרי העץ קמשמע לן [ב"]היכא מברכינן בורא פרי העץ היכא דכי שקלת ליה לפירי איתיה לגווזא והדר מפיק אבל

הבא מלח כו' צריך לברך. דהוי היסח הדעת והכי אמרי' בפ"ג דמנחות (דף לו.) סח בין תפילין לתפילין צריך לברך וכן הלכה אם סח בין ברכת המוציא לאכילה ובין ברכת קידוש לשתיה צריך לחזור ולברך אי לאו מילתא דשייכא לסעודה כמו טול ברוך וכן בשתיטה צריך לחזור ולברך אי לאו ממילתא דשתיטה כמו העוד יותר בהמות ותרנגולים לשחוט או שיאמר אחוז היטב שלא יאמט לך שלא תפסל השתיטה אין זו הפסקה ואנו אין אנו רגילים להניח על השלחן לא מלח ולא לפתן משום דפת שלנו חשוב והרי הוא כי הא דאמר בסמוך לית דין צריך בשש מיהו רבי מנחם היה מדקדק מאד להניח מלח על השלחן כדאיתא במדרש כשישראל יושבין על השלחן וממתינין זה את זה עד שיטלו ידיהם והן בלא מצות השטן מקטרג עליהם וברית מלח מגין עליהם: **רבי** יהודה היא דתנן יבש המעין וכו'. ונראה דהלכה כרבי יהודה דסתם לן תנא כוותיה ואם בדק על פירות האילן בורא פרי האדמה יצא: **יבש** המעין כו'. יש מפרשים לכך מביא ואינו קורא מפני שאינו נראה כמשבח להקב"ה אלא כקובל על מה שנתן לו אדמה שאינה ראויה לפירות:

איתיה לגווזא והדר אתי. מהכא נראה דתותים ופריזיי"ש ובונטוו"ש וכיוצא בהן צריכין לברך עליהם בורא פרי העץ שהרי דרך העץ להתקייס ימים רבים וכי שקיל הפרי בשנה זו הדר אתי פרי באותו העץ עצמו [ש] מיהו הרב רבי מנחם הביא ראיה מירושלמי דמסכת כלאים [פ] דמברכין על כל מיני דאלמד בורא פרי האדמה דקאמר התם ההגיז ואוכלין מין אילן הם ואינן כלאים בכרם ופריך והתניא אלו הן מיני דשאים הקונדס והאלמד ומשני תמן לברכה והכא לכלאים אלמא לענין ברכה מיני דשאין [ר] ומיהו לדברי הכל פריזיי"ש צריך לברך עליהם בפה"ע דאינו גדל על אילן ועלו מתקייס משנה לשנה: ורבי

אדם א"ר חמא ברבי חנינא [ת]הרגיל בקצח אינו בא לידי כאב לב מיתיבי רשב"ג אומר קצח אחד משששים סמני המות הוא והישן למזרח גרנו דמו בראשו לא קשיא הא בריחו הא בטעמו אימיה דרבי ירמיה אפיא ליה ריפתא ומדבקא ליה ומקלפא ליה: ר' יהודה אומר בורא מיני דשאים: א"ר זירא ואיתימא [נ]ר' חיננא בר פפא [ס]אין הלכה כרבי יהודה [ע]וא"ר זירא ואיתימא ר' חיננא בר פפא מ"ט דרבי יהודה אמר קרא [2]ברוך ה' יום יום וכי ביום מברכין אותו ובלילה אין מברכין אותו אלא לומר לך כל יום ויום תן לו מעין ברכותיו הכא נמי כל מין ומין תן לו מעין ברכותיו. [פ]וא"ר זירא ואיתימא ר' חיננא בר פפא בא וראה שלא כמדת הקב"ה מדת בשר ודם מדת בשר ודם כלי ריקן מחזיק מלא אינו מחזיק אבל הקב"ה אינו כן מלא מחזיק ריקן אינו מחזיק שנאמר [3]ויאמר אם שמוע תשמע אם שמוע תשמע ואם לאו לא תשמע ד"א אם שמוע בישן תשמע בחדש ואם יפנה לבבך שוב לא תשמע: **מתני'** [צ]בירך על פירות האילן בורא פרי האדמה יצא ועל פירות הארץ בורא פרי העץ לא יצא ועל כולם [ק]אם אמר שהכל נהיה בדברו יצא: **גמ'** מאן תנא דעיקר אילן ארעא היא אמר רב נחמן בר יצחק ר' יהודה היא דתנן [ר]יבש המעין ונקצץ האילן מביא ואינו קורא ר' יהודה אומר מביא וקורא: על פירות הארץ וכו': פשיטא א"ר נחמן בר יצחק לא נצרכה אלא לר' יהודה דאמר חטה מין אילן היא דתניא [ש]אילן שאכל ממנו אדם הראשון רבי מאיר אומר גפן היה שאין לך דבר שמביא יללה על האדם אלא יין שנאמר [4]וישת מן היין וישכר רבי נחמיה אומר תאנה היתה שבדבר [ת]שנתקלקלו בו נתקנו שנאמר [5]ויתפרו עלה תאנה ר"י אומר חטה היתה שאין התינוק יודע לקרות אבא ואמא עד שיטעום טעם דגן [א"]ס"ד אמינא הואיל ואמר רבי יהודה חטה מין אילן היא ליברך עליה בורא פרי העץ קמשמע לן [ב"]היכא מברכינן בורא פרי העץ היכא דכי שקלת ליה לפירי איתיה לגווזא והדר מפיק אבל

ובורא פרי האדמה מברכין עליו. וחניא בתוספתא כל שמוציא עלין מעיקרו עשב הוא, ובורא פרי האדמה מברכין עליו, וכל שמוציא עלין מעצו אילן הוא, ובורא פרי העץ מברכין עליו. **ראינו** לרבותינו הגאונים שאמרו משום רבותיהם ז"ל, כל אילן דבסיתוויא נתרי טרפי ופיישין גווזיה ועיילין מיא בגווזיה ומפיק טרפיה מן גווזיה, אילן הוא, ומברכין על פירותיו בורא פרי העץ. אבל מאן דיביש בסיתוויא וכלי גווזיה וטרפיה לגמרי, והדר פארי משרשיו, כגון מוזי ובירנגאן וקינבריס ושושמי, מברכין על פירותיהן בורא פרי האדמה. כללא דמילתא היגי, עצים דיבשי בסיתוויא באילני ובקייטא מלבלבין. והיזמין, ירק דיבשי בסיתוויא לגמרי והדר פריא משרשיו. וצלף דהוא נצפא, אע"ג דכלי בסיתוויא והדר פארי משרשיו, עיינו ביה רבנן וחזו דמקין משרשיו ומקין נמי מעצו, ואמרו כי האי גוונא עץ הוא.

מ) גיטין סב., ג) [כרב אלפס אית"מ שמואל וכרא"ש אית"מ אמר רב הונא אמר רבן], ד) [בגיטין אית"מ שיעשה כלוס עד שיתן וכו' וכן אית"מ בריי"ף וכרא"ש], ד) [ע' תוס' יומא ל. ד"ה מלוה], ה) [לקמן מז.], ו) [מסכת כלה], ז) בד"י ליתא מלא ר' ובס"ד אית"מ ר' חנינא], ח) סוכה מו., ט) סוכה מו., י) [לעיל יב.], כ) כתוס' פ"ח מגנה ו, ל) [מנהדרין ע. ע"ש], מ) [ועי' פרש"י סנהדרין ע: ד"ה בדבר וכו' ומ"ש תוס' שם בהגנה ופירשו בענין אחר], נ) [מולין פז.], ס) [בריס כו], ע) [וע' תוס' בכורות ח. ד"ה בלילן וכו'], פ) [סוף פ"ה],

תורה אור השלם

1. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ:
דברים יא טו
2. בָּרוּךְ אֲדֹנָי יוֹם יוֹם יַעֲמֹס לָנוּ הָאֵל יְשׁוּעָתֵנוּ סֶלָה:
תהלים סח כ
3. וַיֹּאמֶר אִם שָׁמוֹעַ תִּשְׁמַע לְקוֹל יְיָ אֱלֹהֶיךָ וְהַיָּשָׁר בְּעֵינָיו תַּעֲשֶׂה וְהַאֲזַנְתָּ לְמִצְוֹתָיו וְשָׁמַרְתָּ כָּל חֻקָּיו כָּל הַמַּחֲלָה אֲשֶׁר שַׂמְתִּי בְּמִצְרַיִם לֹא אָשִׂים עָלֶיךָ כִּי אֲנִי יְיָ רֹפְאֶךָ:
שמות טו כו
4. וַיֵּשֶׁת מִן הַיַּיִן וַיִּשְׁכָּר וַיִּתְגַּל בְּתוֹךְ אָהֳלָה:
בראשית ט כא
5. וַתִּפָּקַחְנָה עֵינֵי שְׁנֵיהֶם וַיֵּדְעוּ כִּי עֵירֻמִּם הֵם וַיִּתְפְּרוּ עֲלֵה תְאֵנָה וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם חֲגֹרֹת:
בראשית ג ז

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה אימיה וכו' מיני דשאין הן ומיהו:

גליון הש"ס

גמ' סד"א הואיל וא"ר חמה מין אילן. ע' שבת דף ס"ו ע"א תוס' ד"ה כוותה:

לעזי רש"י

בו"ן מלג"ט. דלקת שקדים מוגלתית. נייל"א. קצח (צמח).

מוסף רש"י

אסכרה. חולי המתחיל במעיים וגומר בגרון הנקרא בומלג"ן (שבת לג.) פעמים שנקבע כחוך פיו של אדם ומת, לשון כי יסכר פי דובא שקר (תענית יט:). ומברין כל גופו. לשון בריאות (לקמן נז:). קצח. מין אוכל הוא (ישעיה כח כה) הוא זרע שחורה ודומה לפלפל ומצאת בין החטים (בת"י). כל יום ויום תן לו מעין ברכותיו. של שבת מעין של שבת, של חול מעין של חול, של יו"ט מעין של יו"ט המאורע (סוכה מז.). כלי ריקן מחזיק. מה שנותנין לתוכו, מלא אינו מחזיק. מה שמוסיף עליו (סוכה מז:). אם שמוע תשמע. אם אורגלת לשמוע אז תשמע, תוכל ללמוד ולהוסיף, ואם לאו לא תשמע. לאחר זמן לא יספיקו ביד (שם). אם שמוע בישן. אם אתה שומע בישן, ממחז על תלמודך שתשמע, תשמע בחדש. מתחכם בו להבין דברים חדשים מתוך דברים ישנים (שם). ואם יפנה לבבך. להתיאשם על מה שלמדת כבר מלחזור עליו, שוב לא תשמע. משתפנה לבך לבטלה שוב אין משמיענין אותך, דהכי כתיב אם יפנה לבבך ולא תשמע (שם). אלא יין. הלבן משתכרא דעל ידו נקנסה מיתה וכיון לעולם (סנהדרין ע:). שבדבר שנתקלקלו בו נתקנו. מדת הקב"ה בחומל שהוא מכה בו הוא מרפא, גם בתוך גם, כמו (מיכה ד) ויתם אם בציון, ומתיב (זכריה ב) ואני אהיה לה נאם ה' חומת אש סביב (סנהדרין שם). שאין התינוק יודע. ומדקרי ליה עץ הדעת טוב ורע, ש"מ הייט חטים (שם).

הבא מלח כו' צריך לברך. דהוי היסח הדעת והכי אמרי' בפ"ג דמנחות (דף לו.) סח בין תפילין לתפילין צריך לברך וכן הלכה אם סח בין ברכת המוציא לאכילה ובין ברכת קידוש לשתיה צריך לחזור ולברך אי לאו מילתא דשייכא לסעודה כמו טול ברוך וכן בשתיטה צריך לחזור ולברך אי לאו ממילתא דשתיטה כמו העוד יותר בהמות ותרנגולים לשחוט או שיאמר אחוז היטב שלא יאמט לך שלא תפסל השתיטה אין זו הפסקה ואנו אין אנו רגילים להניח על השלחן לא מלח ולא לפתן משום דפת שלנו חשוב והרי הוא כי הא דאמר בסמוך לית דין צריך בשש מיהו רבי מנחם היה מדקדק מאד להניח מלח על השלחן כדאיתא במדרש כשישראל יושבין על השלחן וממתינין זה את זה עד שיטלו ידיהם והן בלא מצות השטן מקטרג עליהם וברית מלח מגין עליהם: **רבי** יהודה היא דתנן יבש המעין וכו'. ונראה דהלכה כרבי יהודה דסתם לן תנא כוותיה ואם בדק על פירות האילן בורא פרי האדמה יצא: **יבש** המעין כו'. יש מפרשים לכך מביא ואינו קורא מפני שאינו נראה כמשבח להקב"ה אלא כקובל על מה שנתן לו אדמה שאינה ראויה לפירות:

איתיה לגווזא והדר אתי. מהכא נראה דתותים ופריזיי"ש ובונטוו"ש וכיוצא בהן צריכין לברך עליהם בורא פרי העץ שהרי דרך העץ להתקייס ימים רבים וכי שקיל הפרי בשנה זו הדר אתי פרי באותו העץ עצמו [ש] מיהו הרב רבי מנחם הביא ראיה מירושלמי דמסכת כלאים [פ] דמברכין על כל מיני דאלמד בורא פרי האדמה דקאמר התם ההגיז ואוכלין מין אילן הם ואינן כלאים בכרם ופריך והתניא אלו הן מיני דשאים הקונדס והאלמד ומשני תמן לברכה והכא לכלאים אלמא לענין ברכה מיני דשאין [ר] ומיהו לדברי הכל פריזיי"ש צריך לברך עליהם בפה"ע דאינו גדל על אילן ועלו מתקייס משנה לשנה: ורבי

אדם א"ר חמא ברבי חנינא [ת]הרגיל בקצח אינו בא לידי כאב לב מיתיבי רשב"ג אומר קצח אחד משששים סמני המות הוא והישן למזרח גרנו דמו בראשו לא קשיא הא בריחו הא בטעמו אימיה דרבי ירמיה אפיא ליה ריפתא ומדבקא ליה ומקלפא ליה: ר' יהודה אומר בורא מיני דשאים: א"ר זירא ואיתימא [נ]ר' חיננא בר פפא [ס]אין הלכה כרבי יהודה [ע]וא"ר זירא ואיתימא ר' חיננא בר פפא מ"ט דרבי יהודה אמר קרא [2]ברוך ה' יום יום וכי ביום מברכין אותו ובלילה אין מברכין אותו אלא לומר לך כל יום ויום תן לו מעין ברכותיו הכא נמי כל מין ומין תן לו מעין ברכותיו. [פ]וא"ר זירא ואיתימא ר' חיננא בר פפא בא וראה שלא כמדת הקב"ה מדת בשר ודם מדת בשר ודם כלי ריקן מחזיק מלא אינו מחזיק אבל הקב"ה אינו כן מלא מחזיק ריקן אינו מחזיק שנאמר [3]ויאמר אם שמוע תשמע אם שמוע תשמע ואם לאו לא תשמע ד"א אם שמוע בישן תשמע בחדש ואם יפנה לבבך שוב לא תשמע: **מתני'** [צ]בירך על פירות האילן בורא פרי האדמה יצא ועל פירות הארץ בורא פרי העץ לא יצא ועל כולם [ק]אם אמר שהכל נהיה בדברו יצא: **גמ'** מאן תנא דעיקר אילן ארעא היא אמר רב נחמן בר יצחק ר' יהודה היא דתנן [ר]יבש המעין ונקצץ האילן מביא ואינו קורא ר' יהודה אומר מביא וקורא: על פירות הארץ וכו': פשיטא א"ר נחמן בר יצחק לא נצרכה אלא לר' יהודה דאמר חטה מין אילן היא דתניא [ש]אילן שאכל ממנו אדם הראשון רבי מאיר אומר גפן היה שאין לך דבר שמביא יללה על האדם אלא יין שנאמר [4]וישת מן היין וישכר רבי נחמיה אומר תאנה היתה שבדבר [ת]שנתקלקלו בו נתקנו שנאמר [5]ויתפרו עלה תאנה ר"י אומר חטה היתה שאין התינוק יודע לקרות אבא ואמא עד שיטעום טעם דגן [א"]ס"ד אמינא הואיל ואמר רבי יהודה חטה מין אילן היא ליברך עליה בורא פרי העץ קמשמע לן [ב"]היכא מברכינן בורא פרי העץ היכא דכי שקלת ליה לפירי איתיה לגווזא והדר מפיק אבל

ובורא פרי האדמה מברכין עליו. וחניא בתוספתא כל שמוציא עלין מעיקרו עשב הוא, ובורא פרי האדמה מברכין עליו, וכל שמוציא עלין מעצו אילן הוא, ובורא פרי העץ מברכין עליו. **ראינו** לרבותינו הגאונים שאמרו משום רבותיהם ז"ל, כל אילן דבסיתוויא נתרי טרפי ופיישין גווזיה ועיילין מיא בגווזיה ומפיק טרפיה מן גווזיה, אילן הוא, ומברכין על פירותיו בורא פרי העץ. אבל מאן דיביש בסיתוויא וכלי גווזיה וטרפיה לגמרי, והדר פארי משרשיו, כגון מוזי ובירנגאן וקינבריס ושושמי, מברכין על פירותיהן בורא פרי האדמה. כללא דמילתא היגי, עצים דיבשי בסיתוויא באילני ובקייטא מלבלבין. והיזמין, ירק דיבשי בסיתוויא לגמרי והדר פריא משרשיו. וצלף דהוא נצפא, אע"ג דכלי בסיתוויא והדר פארי משרשיו, עיינו ביה רבנן וחזו דמקין משרשיו ומקין נמי מעצו, ואמרו כי האי גוונא עץ הוא.